

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Наставно-научно веће

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука од 26. 12. 2019. године именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације Невена Обрадовића под насловом *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији*. Након прегледа рада, Комисија у саставу проф. др Сњежана Миливојевић, редовна професорка Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Зоран Павловић, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду и проф. др Синиша Атлагић, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду – ментор, подноси Наставно-научном већу Факултета следећи

Извештај
о прегледу и оцени докторске дисертације

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Невен Обрадовић је рођен у Сарајеву (Босна и Херцеговина) 27. јуна 1987. године. Од 1992. године живи у Нишу где је завршио основну и средњу школу. Основне академске студије новинарства уписао је 2007. године на Департману за комуникологију и новинарство Филозофског факултета Универзитета у Нишу. Дипломирао је 2011. године са просечном оценом 8,89. Исте године уписао је последипломске мастер студије новинарства. Положивши испите (са просечном оценом 9.70) пријавио је завршни мастер рад „*Медијска репрезентација националних стереотипа кроз анализу дневне штампе Србије, Босне и Херцеговине и Хрватске*“ који је одбранио 2012. године са оценом 10. Докторске студије *Култура и медији* на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписао је 2013. године. Током основних студија био је стипендиста Министарства науке, просвете и технолошког развоја.

Невен Обрадовић је запослен на Универзитету у Нишу – Филозофском факултету у звању асистента од 2012. године. Претходно је, од 2011. године, на истом факултету био ангажован као сарадник у настави. Обавља функцију техничког секретара научног часописа „Facta Universitatis, Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History”, чији је издавач Универзитет у Нишу, од 2013. године.

Учествовао је неколико пројеката стручних и академских размена са иностраним институцијама међу којима су најзначајнији:

- *Youth and Sports* у Шарлоту (Северна Каролина) и Вашингтону (САД), 2008.
- *Student paper project*, Медисон (Висконсин), Флоренс (Алабама), (САД), 2012.
- Студијски боравак на Универзитету у Белгороду, Руска Федерација, 2015.

Објавио је више од 20 научних радова у домаћим и иностраним научним часописима и зборницима радова. Од 2013. године волонтерски је ангажован као истраживач на пројекту (179013) „*Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије*“. Током школске 2018/2019. године био је ангажован као истраживач на интерном пројекту Филозофског факултета у Нишу (183/1-16-7-01) „*Локални медији Нишавског округа у дигиталном добу: капацитети и планови за развој онлајн издања традиционалних локалних медија*“. Од 2012. обавља функцију координатора пројекта „Студентски дневни лист“, који Департман за комунологију и новинарство Филозофског факултета у Нишу реализује уз подршку амбасаде САД у Србији.

Списак објављених радова:

- **Obrovadić N.**, Mitrović M. (2019) „Civic Engagement and the Internet“. *Balkan Social Science Review*, [S.l.], v. 14, n. 14, p. 225-241, dec. 2019. ISSN 1857-8772.
- Vujović, M., Mitrović, M., **Obrovadić N.** (2017) Women and Olympic Games: Media Coverage. *Teme – časopis za društvene nauke*. Vol. XLI, No 4, pp. 1113-1137. University of Niš. Print ISSN: 0353-7919 ; Online ISSN: 1820-7804; UDK 796.032.2-055.2:316.774; DOI Number 10.22190/TEME1704113V
- **Obrovadić, N.**, Milosavljević, I. Vujović M. (2017), „Instagram as a new platform for media content – student stance“. *eLearning & Software for Education*, Vol1, 2017. Publisher: “CAROL I” National Defence University Publishing House, pp. 181-186. ISSN (print): 2066 – 026X. ISSN CD 2343 – 7669. DOI: 10.12753/2066-026X-17-027

- **Obradović N.**, Vujović M. (2017) „A Semiological Analysis of Films“. *Facta universitatis – Series Visual Arts and Music*. Vol. 3, No 1, pp. 39 – 48. University of Niš. UDC (791.636:81'22)+791.41, ISSN 2466-2887 (Print) ; ISSN 2466-2895 (Online). DOI: 10.22190/FUVAM17010390
- Vujović M., **Obradović N.** (2017) „Online media and Intercultural Communication“. *Facta universitatis – Series Philosophy, Sociology, Psychology and History*. Vol. 16, No 1, pp. 51 – 61. University of Niš, Niš. UDC 316.77: [070:004.738.1, ISSN 1820-8495 (Print) ; ISSN 1820-8509 (Online). DOI: 10.22190/FUPSPH1701051V
- **Обрадовић Н.**, Павловић Д. (2015) "Друштвене мреже – слободна медијска територија". *Зборник радова „Наука и слобода“*, стр. 461-477. Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву. DOI 10.7251/ЗРНСФФП0915461П ISBN 978-99938-47-67-0, COBISS.RS-ID 5016856
- Pavlović D., **Obradović N.** (2015) „Youtube as a resource for continuous education of journalism students“. *Rethinking education by leveraging the eLearning pillar of the Digital Agenda for Europe*, Vol 1. Publisher: “CAROL I” National Defence University Publishing House, pp. 258-263. ISSN: 2066 – 026X, print 2066 - 8821 online. DOI: 10.12753/2066-026X-15-038
- **Obradović N.**, Mitrović M. (2015) „Uloga medija u promociji nacionalizma: Analiza štampanih medija Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske“. *Zbornik radova „Kultura, Politika, Razumevanje 2015“*, Belgorod, Ruska Federacija. Str. 122-128. Belgorodski državni nacionalni istraživački univerzitet. Belgorod, Ruska Federacija. ISBN 978-5-9571-1089-7.
- **Обрадовић Н.**, Бајић П. (2014) „Како је почео Велики рат на Твитеру“. *Међународни тематски зборник радова „Интернет и друштво“*, пр. Драган Тодоровић, Далибор Петровић, Драган Прља. Српско социолошко друштво, Универзитет у Нишу – Филозофску факултет, Институт за упоредно право, Београд. Стр. 299-318. UDK 004.748.5:316.776, ISBN 978-86-81319-05-5 (SSD), ISBN 978-86-7379-357-3 (FFN), ISBN 978-86-80186-00-9 (IUP), COBISS.SR-ID 212232972.
- Mitrović M., **Obradović N.** (2014) (Mis)use of anonymous sources in the tabloids in Serbia: Comparative analysis of content of serbian tabloids Blic and Kurir. *Facta universitatis – Series Philosophy, Sociology, Psychology and History*. Vol. 13, No 3, pp. 147 – 158. University of Niš. UDC 070.11 ISSN 1820-8495 (Print) ; ISSN 1820-8509 (Online).
- Jovanović M., **Obradović N.**, Đorđević B. D. (2014) „Kovači iz Radičevaca: Stogodišnja tradicija kao lični indentitet i kulturna baština (Bosilegrad)“, str. 335-355. *Zbornik radova „Zanatlija u pograničiju“*, ur., Krstić Dejan, Đorđević B. Dragoljub, Suzana Marković Krstić. Mašinski fakultet, Univerzitet u Nišu, Prometej Novi Sad, 2014. godina. UDK 682:39(497.11 Bosilegrad), ISBN 978-86-515-0992-9, COBISS.SR-ID 292706567. (Пројекат 179013)
- Jovanović M., **Obradović N.**, Đorđević B. D. (2014) „O izazovima učiteljskog poziva (Bosilegrad)“, str. 57-72. *Zbornik radova „Učitelj u pograničiju“*, ur., Marija Jovanović, Danijela Zdravković, Vesna Trifunović. Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Niš. UDK 371.212.1:37.017(497.11 Bosilegrad), ISBN 978-86-7379-353-5, COBISS.SR-ID 212176140. (Пројекат 179013)

- **Obradović N.** (2014) „Manipulacija naslovima u srpskoj dnevnoj štampi“. *Zbornik radova „Istoriografija i savremeno društvo – Nauka i savremeni univerzitet 3“*. Str. 600-612. Filozofski fakultet u Nišu, Univerzitet u Nišu. UDK: 316.774:005.582(497.11), ISBN 978-86-7379-346-7, COBISS.SR-ID 211223564
- **Obradović N., Jovanović M.** (2014) „Church of Saint Petka: The famous Place in Bosilegrad“, pp. 339-350. *Proceedings „Cult places on the border“*. Ed. Đorđević B. Dragoljub, Todorović Dragan, Krstić Dejan. JUNIR, Niš. UDK 271.22(497.11)-523.4, ISBN 978-86-6055-054-7, COBISS.SR-ID 207979788. (Пpojekar 179013)
- **Obradović N., Mitrović M., Milovanović I.** (2014) „Medijska promocija nacionalnih stereotipa u dnevnoj štampi Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske“. *Zbornik radova "Uloga medija u normalizaciji odnosa na Zapadnom Balkanu"*, str. 327-342. Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za medijske studije, Univerzitet u Novom Sadu. Centar za istraživanje religije, politike i društva. Novi Sad. UDK 316.774:316.674.8(497.11) 316.774:316.674.8(497.5) 316.774:316.674.8(497.6), ISBN 978-86-6065-263-0 COBISS.SR-ID 285800455
- Vujović M., **Obradović N.** (2014) "Mediji i kulturni imperijalizam". *Zbornik radova „Nauka i globalizacija“*, str. 551-563. Filozofski fakultet Pale, Univerzitet u Istočnom Sarajevu. DOI 10.7251/ZRNSFFP0814551V, ISBN 978-99938-47-57-1, COBISS.RS-ID 4257816
- Vujović M., **Obradović N., Mitrović M.** "Marginalizacija žena u štampi" (2014). *Zbornik radova „Jezik, književnost, marginalizacija – jezička istraživanja“*, str. 107-118. Ur. Biljana Mišić-Ilić i Vesna Lopičić, Filozofski fakultet u Nišu, Niš, 2014. godina, UDK: 070.4:316.647.8-055.2(497.11), ISBN 978-86-7379-323-8, COBISS.SR-ID 206863628
- **Obradović N.** (2013) „Sportsko novinarstvo i izazivanje nacionalnog naboja – studija slučaja najava fudbalskih utakmica Srbije i Hrvatske“. *Zbornik radova „Znanje i korist – nauka i savremeni univerzitet 2“*, str. 449-463. Filozofski fakultet u Nišu, Univerzitet u Nišu, 2013. UDK: 070:769.332, ISBN 978-86-7379-301-6, COBISS.SR-ID 202540044
- Vujović, M., **Obradović N., Aleksić D.** (2013) „Sistem vrednosti u izveštavanju o susedima u dnevni novinama „Kurir“ i „Narodne novine“, *Zbornik radova „Jezik, književnost, vrednosti – jezička istraživanja“*, ur. Biljana Mišić-Ilić i Vesna Lopičić, Filozofski fakultet u Nišu, Niš 2013. UDK: 070KURIR: 811.163.41'42"2011/2012" 070NARODNE NOVINE: 811.163.41'42"2011/2012" 070
- **Obradović, N., Aleksić D.** (2013) „Uticaj interneta na religijske zajednice u Nišu“. *Zbornik radova „Nauka i tradicija“*, str. 433-400. Filozofski fakultet Pale, Univerzitet u Istočnom Sarajevu. DOI 10.7251/NSFF1301433O
- Todorović, D. Đorđević B. D., **Obradović N.** (2013) „Zoran Stojanov: A priest from Bosilegrad“. *Proceedings „A priest on the border“*, pp. 195-206. JUNIR, Niš. UDK 316.74:271.222(497.11 Bosilegrad)-725:929 Stojanov Z. (Пpojekar 179013)
- Vulić T. i **Obradović N.** (2013) "Nemogućnost Nušićevog postojanja bez novinarstva". *Zbornik radova, knjiga II Nemoguće : Zavet čoveka i književnosti*, Ur. prof.dr Dragan Bošković. Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu. Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac. UDK: 070:821.163.41.09 Nušić B., ISBN 978-86-85991-53-0 COBISS.SR-ID 201956108

Прикази:

- **Obradović N.** (2015) Digitalna isključenost – Kako kapitalizam okreće internet protiv demokratije, Robert V. Mekčejnsni, prevod s engleskog Domagoj Orlić, FMK, Multimedijalni institut, Beograd (prikaz).

Веће научних области правноекономских наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 10. 7. 2018. године усвојило је пријаву докторске дисертације Невена Обрадовића под насловом *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији*. Дисертација садржи 254 стране стандардног формата са насловним странама, резимеима и прилозима, од чега је 207 страна основног текста и 16 страна на којима је списак коришћених извора (укупно 306 извора). Дисертација је технички у потпуности уређена према *Унутрешњем о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду* прописаном од Универзитета у Београду у новембру 2019. године.

Дисертацију *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији* чини Увод, шест поглавља (Теоријско-методолошки оквир, Теорије о максималним и минималним ефектима медија, Теорија користи и задовољства, Политичка комуникација и политичко понашање, Предмет и методе истраживања, Резултати истраживања) и Закључна разматрања који ће бити детаљно описани у наставку овог Извештаја. У уводном делу кандидат пише о значају истраживања о горенаведеној теми за савремена друштва и указује на сродна домаћа и инострана истраживања. У другом поглављу кандидат представља теоријски оквир дисертације, кључне појмове и методолошки приступ који коришћен у теоријском делу рада и оном који се односи на емпиријско истраживање. У трећем поглављу даје се приказ теоријских сазнања о ефектима медија, односно комуниколошких теорија које су претходиле или су се упоредо развијале са теоријом користи и задовољства на којој се темељи ова дисертација. Четврто поглавље представља детаљан приказ теорије користи и задовољства, од утемељења до њене примене у ери интернета и дигиталних комуникација. У петом поглављу спроведена је критичка анализа теоријских претпоставки на којима почивају различити приступи истраживању наведене теме, размотрени су основни појмови од којих се полази у

истраживању и њихове функције. Уз ово, политичка комуникација и политичко понашање размотрени су у различитим периодима развоја медија (ери традиционалних и ери дигиталних медија). У шестом поглављу рада детаљно су представљене методолошке поставке емпијског истраживања које је аутор спровео за потребе ове дисертације (предмет и циљ истраживања, истраживачка питања и хипотезе, инструмент, узорак, ток и услове истраживања). У седмом, најобимнијем поглављу, анализирани су резултати емпијског истраживања, извршена је провера полазних претпоставки у истраживању и дати одговори на постављена истраживачка питања.

Докторска дисертација Невена Обрадовића представља садржајну анализу политичке комуникације на друштвеним мрежама и њеног деловања на политичко понашање младих у Србији. Кандидат Обрадовић је за потребе израде дисертације користио актуелну домаћу, регионалну и, највећим делом, инострану литературу из ове области. Поред бројних научних радова и књига, аутор је се у раду позивао на бројна истраживања релевантних истраживачких центара попут истраживачког центра Пју (Pew research center), Нилсен (Nielsen research) и Института за политику при Универзитету Харвард (Harvard Kennedy School – Institute of Politics).

У складу са одговарајућим правилницима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука, рад је прошао проверу оригиналности, о чему је ментор поднео одговарајући Извештај.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања у овој дисертацији је деловање политичке комуникације на друштвеним мрежама на политичко понашање младих у Србији. Основи истраживачки циљ аутора био је да утврди да ли употреба друштвених мрежа, заснована на задовољењу свакодневних потреба за информисањем, комуникацијом и забавом, може да подстакне промене у политичком понашању младих у Србији. Реч је о значајном друштвеном питању коме је нарочит значај у свету придат непосредно након председничких избора у Сједињеним Америчким Државама 2008. године. На значај овог питања указује обимна

пажња стручне и академске јавности у свету на коју, делимично, указује и кандидат одговарајућим избором литературе коришћене за потребе овог истраживања.

Кандидат, у раду, поставља два истраживачка питања – Прво, *„Да ли коришћење друштвених мрежа зарад задовољења личних потреба корисника (информисање, забава, повезивање и комуникација са другима) утиче и на политичко понашање младих у Србији?“* и, друго, *„Да ли млади у Србији користе специфичне могућности и различите алате у оквиру различитих друштвених мрежа (Твитер, Фејсбук и Јутјуб) за креирање политичких садржаја?“*. Одговори на наведена питања захтевају да се установи да ли коришћење друштвених мрежа и задовољење личних потреба корисника имају утицаја на ниво политичке информисаности и знања младих о политици, као и да ли могу да подстакну различите облике политичког ангажмана. Уз ово, они (одговори) подразумевају да се утврди и да ли млади у Србији посматрају различите алате које нуде друштвене мреже као средство за политичко деловање и да ли их користе у те сврхе.

Полазећи од значајних разлика у теоријским и истраживачким приступима из којих проистичу и различити налази о утицају друштвених мрежа на политичко понашање, што је одлика истраживања у овом пољу, докторанд Обрадовић је у теоријском сегменту рада критички анализирао теоријске претпоставке на којима почивају различити приступи изучавању ове теме и позивајући се на Исидоропаоло Кастелтрионеа (2015) указао на модел који потенцијално може да води ка унификацији приступа истраживањима у овој области и који примењује у емпиријском делу рада. Ово се пре свега односи на шире поимање појма политичке партиципације. У традиционалном дефинисању овог појма (Verba, 1979), сагледани су искључиво легални акти од стране грађана који су усмерени на утицај ка владајућим структурама. На овај начин занемарене су комуникационе активности, али и низ других неконвенционаних активности који су по карактеру недвосмислено политичке. Управо из овог разлога, кандидат Обрадовић се определио за појам „политичко понашање“ јер обухвата и комуникационе активности, али и низ других, у односу на дефиницију политичке партиципације, неконвенционалних активности.

опринос ове дисертације огледа се у актуелизацији теорије користи и задовољства. Ова теорије утемељена је крајем 50-их и почетком 60-их година прошлога века. Међутим, њена примена у контексту тзв. традиционалних медија наишла је на снажну критику и оспоравње. Са појавом интернета, односно компјутерски посредоване комуникације, оживљен је њен значај. Полазећи, наиме, од налаза у савременој светској литератури којима се указује на оправданост коришћења теорије користи и задовољства као теоријског полазишта у сличним истраживањима, кандидат Обрадовић је узима за теоријску платформу сопственог истраживања.

По угледу на актуелна међународна истраживања, кандидат Обрадовић поставља и методологију истраживања. Он се, у извесној мери, ослања на методолошке поставке Баумгартнера и Мориса (2009), које су ови аутори користили у истраживању утицаја друштвених мрежа на политички ангажман младих у Сједињеним Америчким Државама. Поменуто истраживање је компатибилно са истраживањем које спроводи кандидат Обрадовић будући да поменути аутори под политичким ангажманом подразумевају и комуникационе активности, што је неопходно за целовиту анализу политичког понашања једне друштвене групе. Како су друштвени и политички системи САД и Републике Србије битно различити, кандидат је део методолошких поставки које су у вези са политичким знањем испитаника, прилагодио домаћем политичком уређењу и политичким приликама.

Кандидат је спровео истраживање на узорку од 554 испитаника, старости од 19 до 24 године. Због лакшег спровођења истраживања, и због чињенице да одговарају прецизираној старосној групи, испитаници су били студенти трију највећих универзитета у Србији (Универзитет у Београду, Универзитет у Новом Саду и Универзитет у Нишу). У истраживању, кандидат се користи тзв. *моделом погодног узорковања* које, према Вандерстопу и Џонстону (VanderStoep & Johnston, 2008), подразумева одабир испитаника доступних или погодних за испитивање дефинишу. Основни недостатак овог начина узорковања је репрезентативност. Међутим, његова предност је у томе што ће добијени резултати бити упоредиви са бројним иностраним истраживањима из ове области која су, пак, углавном заснована на студентском узорку. У анализи прикупљених података

коришћен је програм за статистичку обраду података SPSS и статистички поступци који су омогућили адекватну проверу постављених хипотеза.

Истраживање кандидата Обрадовића несумњиво може да пружи допринос научној расправи на истраживану тему на националном и регионалном нивоу, а с обзиром на прикупљену грађу и методолошке поставке врло сличне онима у скорим међународним истраживањима, његови резултати остављају простор за компарацију са резултатима иностраних истраживања у овој области.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

На основу предмета истраживања и постављених истраживачких питања, дефинисана је општа хипотеза истраживања - *Коришћење друштвених мрежа, поред задовољења сопствених потреба корисника (информисање, забава, повезивање и комуникација са другима), доводи и до интензивнијег политичког понашања младих у Србији.* Позитивну претпоставку у горенаведеном исказу кандидат Обрадовић темељи на позитивистичком посматрању утицаја интернет платформи и друштвених мрежа на политички ангажман корисника, затим на резултатима истраживања која су анализирана у теоријском делу рада у којима је утврђена корелација између употребе друштвених мрежа и политичког активизма и кроз призму сагледавања младих као напредних корисника дигиталних технологија. Основна претпоставка која произилази из наведеног предлога јесте да употреба друштвених мрежа доприноси вишем нивоу политичке информисаности и вишем нивоу знања о политици и политичким процесима а што, у крајњој линији, води ка интензивнијем политичком понашања у тзв. онлајн и офлајн заједници.

Зарад лакше операционализације истраживања, тестиране су три помоћне хипотезе. Прва помоћна хипотеза гласи: *Коришћење друштвених мрежа доводи до боље информисаности и знања о политици код младих у Србији.* Претпоставку да коришћење друштвених мрежа позитивно утиче на политичку информисаност и политичка знања младих у Србији, аутор је поред самопроцене испитаника проверио и тестом знања који се

састоји од питања која су у вези са познавањем политичког система Србије и политичких прилика у земљи и иностранству.

Друга помоћна хипотеза - *Коришћење друштвених мрежа доводи до политичког ангажмана младих у онлајн-окружењу и у реалном животу* - односи се на проверу претпоставке да употреба друштвених мрежа има позитиван утицај на политичко деловање испитаника у *онлајн сфери политичког понашања* (писање политичких статуса, учешће у политичким дискусијама на друштвеним мрежама, дељење политичких садржаја, лајковање политичких информација, потписивање онлајн петиција итд.), и *офлајн сфери политичког понашања* (учешће на митинзима подршке, учешће на протестима, потписивање уличних петиција, давање потписа подршке председничком кандидату, обраћање државним органима, излазак на изборе).

Трећа помоћна хипотеза која гласи - *Специфични и једноставни (user friendly) алати које нуде Фејсбук, Твитер и Јутјуб подстичу младе у Србији да креирају политичке садржаје* - односи се на претпоставку да специфични алати на друштвеним мрежама, као што су Фејсбук група, Фејсбук статус, Фејсбук уживо (live), Фејсбук анкета, Твит, Хештег, Твитер анкета, Јутјуб студио, Јутјуб уживо (live), Јутјуб студио, итд., олакшавају и подстичу креирање политичких садржаја на овим платформама.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У уводном поглављу, кандидат Невен Обрадовић, полазећи од најзначајнијих теоријских поставки и резултата досадашњих истраживања у овој области, износи тумачења у вези са мотивацијом младих да користе друштвене мреже као канал у политичкој комуникацији и упућује на резултате истраживања према којима друштвене мреже доприносе пасивизацији младих у политичкој комуникацији и политичком ангажману. Кандидат, у уводним разматрањима, указује и на важност константних настојања научне и академске јавности да испитају ефекте комуницирања посредством друштвених мрежа на политичко понашање младих. Средишњи сегмент поглавља односи се на формулацију истраживачког проблема у оквиру којег су представљена и

истраживачка питања. У последњем сегменту овог поглавља формулисани су значај и (научни и друштвени) допринос докторске дисертације.

У другом поглављу, названом Теоријско-методолошки оквир, аутор представља појмовно-категоријални апарат и образлаже методолошки приступ истраживању. Користећи се одређењима из релевантне литературе, кандидат даје одређења друштвене мреже и конкретних друштвених мрежа које су уврштене у истраживање (Фејсбук, Твитер и Јутјуб). Кандидат износи закључке актуелних истраживања о карактеристикама политичке комуникације посредством друштвених мрежа. Одређује појам «млади» полазећи од дефиниција Уједињених нација, Закона Републике Србије о младима и Стратегије за младе Републике Србије. Даје одређења појмова «политички субјекат», «политичко комуницирање» и «политичко понашање». У последњем сегменту образложен је методолошки приступ који ће бити коришћен у теоријском делу, а затим и у делу рада посвећеном емпијском истраживању.

У трећем поглављу представљени су основни постулати теорија о максималним и минималним ефектима медија. У историјском приказу развоја ових теорија, први део овог поглавља посвећен је становишту о снажном утицају медија на кориснике (*максимални ефекти*). У његовом фокусу је S-R (stimulus – response) теорија чије основне карактеристике кандидат износи позивајући се на релевантну страну и домаћу литературу (Milivojević, 2001; Radojković, Đorđević, 2005; Matic, 2007; Vreg 1991; Janićijević, 2000). Образложена су и кључна места у критици ове теорије и представљен модификовани S-R модел, тзв. психодинамички модел Мелвина Дефлера (Melvin De Fleur). Дајући приказ S-R теорија, кандидат посебну пажњу посвећује концепту хиподермичке игле Харолда Ласвела (Harold Lasswell) и претпоставкама о неограниченој моћи масовних медија (Vreg, 1991). У овом такође су представљене и кључне теоријске поставке критичке теорије друштва теоретичара Франкфуртске школе и касније интерпретације њиховог приступа закључно са савременим ауторима. Значајно место у овом делу рада заузима и потпоглавље посвећено култивационој теорији Џорџа Гербнера (George Gerbner). У приказу теорија о минималним ефектима медија, кандидат полази од истраживања Пола Лазарсфелда и Бернарда Берелсона о изборном и политичком понашању грађана у САД,

која су показала да медији нису имали пресудан утицај на одлуку гласача на изборима. Наведена истраживања важна су за комуниколошке теорије јер су донела емпиријску потврду теоријама о тзв. минималним ефектима медија. Следећи сегмент у овом поглављу односи се на екстензиван приказ теорије о двостепеном току комуникације при чему кандидат посвећује посебну пажњу појму интерперсоналне комуникације чије бројне карактеристике кандидат налази у комуникацији корисника друштвених мрежа. Последњи део поглавља представља анализу теорије о „појачавајућој доктрини“ која је простекла из студије Јозефа Клапера (Joseph Klapper), под називом *The Effects of Mass Communication* (1960).

Четврто поглавље, насловљено Теорија користи и задовољства, кандидат започиње приказом истраживања Херте Херцог „Professor quiz: A gratification study“, које представља пионирски рад у овој области, односно претечу развијене теорије користи и задовољства. Кандидат, потом, детаљно описује процес установљења теорије користи и задовољства уз екстензивно позивање на радове њених утемељивача - Елиху Каца, Џеја Бламлера и Мајкла Гуревича. У наведеним радовима, аутори су указали на недостатке првих истраживања из ове области и одредили теоријске постулате поменуто теорије. У средишњем делу овог поглавља, кандидат даје приказ истраживања у којима су, на бази теорије користи и задовољства, проучаване свакодневне навике корисника традиционалних медија. Четврти одељак поглавља односи се на критику и одбрану ове теорије. Позивајући се на релеватне ауторе (Ruggiero, 2000; Kunczik, Zipfel, 2006; Milivojević, 2001; Fiske 2001; Papacharissi, 2009), аутор је указао на кључне тачке у критици теорије користи и задовољства у ери њене примене у истраживањима традиционалних медија. Указујући на ограничења ове теорије изнета од стране њених критичара, са фокусом на критику Фиска о непостојању повратне спреге, немогућности да се активирају нова значења и критике програма (Fiske, 2001), кандидат указује на то да, са појавом интернета и друштвених мрежа који активирају корисника и отварају могућност повратне спреге, и уз одређене модификације које нуде аутори попут Руђера (Ruggiero, 2000, str. 16-18), ова теорија поново добија на актуелности. Кандидат у последњем сегменту истиче да према тврдњама савремених теоретичара и истраживача (Kaue, Johnson, 2002; Raacke, Bonds-Raacke, 2008; Urista, Dong, Day, 2009; Chen 2011; Hanson,

Haridakis, 2008; Whiting & Williams, 2013, Ruggiero, 2000), теорија користи и задовољства, са појавом интернета и друштвених мрежа, долази у центар истраживачке пажње јер својим поставкама пружа погодну теоријску подлогу за истраживања корисничких навика њихових корисника.

У поглављу Политичка комуникација и политичко понашање систематично су представљени сви значајни теоријски аспекти политичке комуникације и политичког понашања. Кандидат полази од темељне анализе основних функција политичке комуникације (информативна, едукативна и персуазивна) и, потом, одређује субјекте политичке комуникације. Кандидат је, у овом поглављу, на ваљан начин представио везу тзв. традиционалних медија (штампе, радија и телевизије) и политичке комуникације, али и промене у политичкој комуникацији које су настале као последица појаве интернета и касније друштвених мрежа. У последњем сегменту који се односи на политичку комуникацију, кандидат Обрадовић анализира утицај политичке комуникације на политичко знање грађана. У делу који се односи на политичко понашање, аутор, прво, подробно тумачи овај појам, а затим, позивајући се на одговарајућа истраживања из области (Garramone, Atkin, 1986; Beck, 1991; Carmines, Huckfeldt, 1996), интерпретира утицај традиционалних медија на политичко понашање грађана а потом утицај интернета и друштвених мрежа на политичко понашање људи (Valenzuela, Correa, Gil de Zuniga, 2018, Xenos et al, 2014; Vode, 2012; Skoric, Poor, 2013). Кандидат затвара ово поглавље приказом резултата досадашњих истраживања о утицају традиционалних медија, интернета и друштвених мрежа на политичко понашање грађана у Србији. Реч је, у случају тзв. традиционалних медија, о вишегодишњим истраживањима С. Миливојевић и Ј. Матић. У сегменту о деловању интернета и друштвених мрежа на политичко понашање, кандидат наводи да је услед мањка домаћих академских чланака и истраживања, анализу усмерио на опсежно истраживање Шер (Share) фондације о улози онлајн медија и друштвених мрежа у изборним кампањама за парламентарне изборе у Србији 2016. године и председничке изборе 2017. године.

У оквиру шестог поглавља представљени су предмет и методе емпријског истраживања. Детаљно су и уз одговарајућа појашњења представљени предмет и циљ

истраживања, затим истраживачка питања и хипотезе, инструмент (упитник), узорак (детаљна структура) и, напослетку, ток и услови у којима је истраживање реализовано.

У седмом поглављу интерпретирани су резултати емпиријског истраживања које је кандидат спровео. Први део поглавља односи се на дескриптивну анализу података. Представљени су налази о употреби друштвених мрежа (које друштвене мреже млади користе, колико времена проводе на друштвеним мрежама, на који начин и за које потребе их користе, итд.), а затим и налази о коришћењу друштвених мрежа за потребе информисања, комуникације и забаве (димензија социјалне рекреације). У делу дескриптивног представљања резултата наведени су и налази о самопроцени испитаника у вези са интересовањем за политику (уопштено посматрано), политичким информисањем и употребом друштвених мрежа у сврху политичког информисања. Представљени су и налази теста политичког знања који је за циљ имао проверу нивоа знања и информисаности испитаника о политици. Претпоследњи сегмент дескриптивне анализе резултата односи се на презентовање налаза о употреби друштвених мрежа у сврху политичког активизма на мрежи (онлајн) и реалном свету (офлајн). У последњем одељку дескриптивне анализе представљени су налази о употреби алата које нуде друштвене мреже (Фејсбук, Твитер и Јутјуб) за потребе политичког ангажмана.

У другом делу седмог поглавља, применом одговарајућих статистичких метода, кандидат тестира постављене хипотезе, прво три помоћне, и након тога основну хипотезу у истраживању. На основу добијених резултата, кандидат налази да ниједна од постављених хипотеза није потврђена. Конкретније, кандидат налази да употреба друштвених мрежа зарад задовољења личних потреба корисника за информисањем, забавом и комуникацијом не утиче позитивно на њихово политичко понашање, односно да не доводи до вишег нивоа политичке информисаности, вишег нивоа знања о политици, као и политичког ангажмана у онлајн и офлајн окружењу. Кандидат закључује да млади не користе ни специфичне могућности и различите алате које нуде друштвене мреже за креирање политичких садржаја.

Како узорак на којем је вршено истраживање није репрезентативан, кандидат у хипотезама није претпоставио утицај демографских варијабли. Ипак, како се ради о релативно баласираном узорку који обухвата младе из три највећа универзитетска центра у Републици Србији и ка којима гравитирају млади из три различита дела државе, у описном облику и без извођења закључака, кандидат је у рад уврстио и резултате укрштања демографских варијабли са одговорима студената о употреби друштвених мрежа за потребе информисања, забаве и комуникације, као и о њиховој употреби зарад различитих облика политичког ангажмана. Резултати из овог сегмента свакако могу бити добра полазна тачка за нека будућа истраживања у овој области.

На основу претходне анализе и закључака проистеклих из истраживања, кандидат, у Закључним разматрањима, интерпретира резултате истраживања у контексту постављеног теоријског оквира и формулише одговоре на постављена истраживачка питања. Он указује на ограничења спроведеног истраживања и нуди конкретна решења у циљу афирмације друштвених мрежа као потенцијално значајнијег канала политичке комуникације у Србији.

Последње поглавље у раду чине списак литературе и секундарних (интернетских) извора коришћених при изради дисертације. Упитник који је аутор користио током емпријског истраживања уврштен је у рад у форми прилога.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторском дисертацијом *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији* Невен Обрадовић се придружио плејади истраживача који су током већег дела прошлога и током овог века настојали да идентификују и измере ефекте медија на ставове и понашање људи. Истраживањем презентованим у дисертацији дат је допринос студијама комуникације одговором на истраживачко питање у којој мери интернет као медиј и друштвене мреже утичу на политичко понашање њихових корисника. У односу на резултате досадашњих

истраживања ефеката коришћења интернета и друштвених мрежа на политичко понашање грађана и њихове интерпретације у свету, које је могуће разврстати на оптимистичне (према којима ови позитивно утичу и доприносе појачаној политичкој активности корисника), песимистичне (којима се указује на пасивизацију корисника и спутавање политичког активизама) и тзв. нормализујуће (који показују да коришћење интернета и друштвених мрежа оснажује политички ангажман оних који су већ заинтересовани за политику), научни допринос кандидата Обрадовића је јасан – њиме се доводи у питање ранији оптимистични налази у вези са истраживаним питањем. Значај закључка до кога је у истраживању кандидат дошао је и у томе што се њима отвара простор за даља истраживања а поготово у вези са питањем да ли би другачији теоријско-методолошки приступ донео другачије резултате.

Докторска дисертација *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији* представља свеобухватан приказ различитих теоријских приступа истраживању медијских ефеката. Кандидат је показао висок ниво познавања релевантне теоријске литературе и разумевања различитих теоријских концепција о овом проблему. Вредан је похвале његов покушај да се определи за теорију користи и задовољства као теоријску платформу истраживања, чиме он даје значајан допринос комуниколошкој науци уопште а нарочито на националном плану. Наиме, теорија користи и задовољства, која је била изложена оштрим критикама у вези са деловањем тзв. традиционалних електронских медија, са појавом интернета и друштвених мрежа има све значајнију примену у међународним истраживањима. Пратећи савремене теоријске поставке у правцу актуелизације ове теорије и теорија о минималним медијским ефектима у ери интернета и друштвених мрежа, кандидат даје велики допринос домаћој науци о комуницирању. Истраживањем у националним оквирима даје се основ за компарацију са иностраним истраживањима, а нарочито има ли се у виду да је, према нашим сазнањима, ово најсвеобухватније истраживање овог типа (укључујући и емпиријско) које је спроведено на територији Републике Србије.

Уз горенаведено, докторска дисертација *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији* представља и свеобухватан приказ

теоријских проблема у вези са разумевањем појмова «политичко комуницирање» и «политичко понашање». Луцидна критичка валоризација њиховог разумевања од стране различитих аутора представља неспоран квалитет рада.

6. Закључак

Докторска дисертација *Политичка комуникација на друштвеним мрежама и политичко понашање младих у Србији* ма Невена Обрадовића представља оригинално научно дело написано у складу са његовом претходно одобреном пријавом. Полазећи од горенаведеног, а нарочито од оцене остварених резултата и научног доприноса истраживања, налазимо да ова докторска дисертација има карактеристике вредног научноистраживачког подухвата у процесу чије израде се кандидат у потпуности руководио правилима научног истраживања. На основу прегледа докторске дисертације чланови Комисије изводе закључак да је ма Невен Обрадовић **испунио све формалне, као и научне и стручне захтеве за њену одбрану** и предлажу Научно-наставном већу Факултета политичких наука да донесе одлуку у складу са овим закључком.

У Београду,
23. 1. 2020.

Комисија:

Проф. др Сњежана Миливојевић

Проф. др Зоран Павловић

Проф. др Синиша Атлагић
(ментор)
